

До основних принципів права вчені також відносять правові презумпції та аксіоми. «Правові аксіоми – це такі ідеї, положення які сприймаються без доведення. Правові презумпції – це такі правові ідеї істинність яких припускають без доведення, іншими словами це припущення» [4, с.207]. Таке твердження має раціональне зерно.

Тож бо, принципи права слугують загальними орієнтирами у правотворчості та правозастосування [3, с.97].

Таким чином, принципи права є визначальним нормативним критерієм і вектором правового регулювання суспільних відносин, які всебічно окреслюють місце права у розвитку і житті суспільства. Саме принципи права найбільш ефективно регулюють суспільні відносини і закріплюють та впроваджують єдині норми і тому виступають ключовим елементом правової системи.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. К.:ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 992с.
2. Козюбра. М.І. *Право України*: [Поняття та основні риси системи права], 2017. 142 с.
3. Кравчук М.В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] 2-ге вид., змін. і доп. Тернопіль: ТНЕУ. 2016. 420 с.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. ЗВО. 3-є вид. змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ. 2019. 524 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: [підручник] Харків: Консум, 2001. 656 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1627.html> (дата звернення: 31.10.19).
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998-2004. Т. 1. 1998. 672 с.

Щур В.Б.

студент магістратури

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри

цивільного права і процесу ТНЕУ

Теремецький В. І.

ПОНЯТТЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ДОКТРИНІ ПРАВА

Інститут позовна давність походить з права Стародавнього Риму та в подальшому став підґрунтям для формування цього інституту в інших правових системах.

Досліджуючи визначення поняття позовна давність в словниках юридичного спрямування, можна помітити, що всі вони визначають її через такі категорії: це є строк; строк, встановлений законом; метою є захист; об'єктом захисту є порушене право. В деяких словниках вже вказується на

судову форму захисту прав особи: «у суді, арбітражному суді, третейському суді» [1, с. 125].

Дещо вужчим є законодавчий підхід до формулювання поняття позовна давність у ЦК України: «позовна давність – це строк, в межах якого особа може звернутися до суду» (ст. 256 ЦК України). Основна увага звертається на те, що позовна давність є строк, та на його часову межу. Вважаємо таке визначення не зовсім вдалим, оскільки воно суперечить ч.2 ст. 267 ЦК України, відповідно до якої «заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовна давність». Це означає, що особа, право якої порушено, може звернутися за його захистом до суду в будь-який строк, незалежно від того чи закінчився, чи ні строк позовної давності.

Правову категорію позовна давність також законодавчо закріплено в інших нормативних актах (ГК України (ст. ст. 203, 315, 322), ЦПК України (ст. ст. 165, 290, 440) та ін.). При цьому її витлумачено як усталену категорію, тому в них не визначається її поняття та норми мають відсильний характер до ЦК України (ч.1 ст.223 ГК України, п.п.1.1 Постанови Пленуму ВГСУ №10 від 29.05.2013 року). З моменту підписання Україною Конвенції ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року від 1 квітня 1994 року разом із нормою ЦК України про позовна давність одночасно почала діяти стаття 1 згаданої Конвенції, яка надає визначення строку позовної давності, а не категорії позовна давність [2]. Так, наприклад, ця Конвенція визначає строк позовної давності як певний період часу, після закінчення якого вимоги покупця та продавця один до одного, що випливають з договору міжнародної купівлі-продажу товарів або пов'язані з його порушенням, припиненням або недійсністю, не можуть бути задоволені [3]. Таким чином, у міжнародному документі строк позовної давності визначено як темпоральну категорію, що унеможлиблює задоволення вимог внаслідок реалізації права на захист, але не передбачає припинення суб'єктивного права особи на захист. У цьому випадку, вимоги та саме суб'єктивне право особи не погашаються позовна давність та продовжують існувати.

Таким чином, у законодавчих актах України використано дві категорії: строк позовної давності та позовна давність, що викликає питання про їх співвідношення.

У законодавчих актах зарубіжних країн ми не знаходимо згадки про строк позовної давності та позовна давність, а також обґрунтування відповідної чи тотожної інших понять до категорії позовна давність. Правда, деякі правові системи використовують різні за змістом терміни для позначення позовна давність (*prescription, limitation*). Поняття «*prescription*» здебільшого використовують у країнах романо-германської правової системи, де позовна давність є категорією матеріального права, а термін «*limitation*» – у країнах англо-американської правової системи із *Common law* [4, р. 421-422] для окреслення позовна давність як процесуальної категорії [5, р. 008].

Головна відмінність між цими поняттями полягає у такому, що *limitation* визначено як право на звернення за захистом порушеного чи оспорюваного права, яке обмежене строком, а *prescription* – як строк, протягом якого боржник порушує право особи на об'єкт (річ, майно), що призводить до обмеження права власності кредитора. Таким чином, *prescription* та *limitation*

передбачають однаковий правовий наслідок, пов'язаний із закінченням строку – погашення позову (*limitation*) або права (*prescription*). Однак *prescription*, на нашу думку, є більш широким поняттям, оскільки передбачає також можливість для особи набуття певних прав.

У юридичній літературі висвітлено чотири основних концепції поняття позовна давність. Однією із найбільш поширених серед науковців (О. П. Сергєєв, С. Н. Абрамов, П. Д. Гуйван, О. С. Польова, К. Ю. Лебєдєва та ін.) є концепція розуміння позовної давності як строку, призначеного для здійснення особою правомочності, а саме для звернення щодо захисту свого права. Відповідно до іншої концепції (І. Б. Новіцький, О. С. Іоффе, Г. Ф. Шершеневич, В. С. Сінайський та інші), поняття позовна давність визначається через правові наслідки спливу строку позовної давності та являє собою втрату права на позов. При цьому деякі науковці (І. Є. Енгельман, С. В. Пахман та ін.) вважають, що втрачається ще й саме матеріальне право, якого стосується позов. Наступна концепція (М. Я. Кіріллова та П. В. Крашенінніков) визначає позовну давність як право особи на захист порушених прав. Четверту концепцію поняття позовна давність становить розуміння цієї категорії як спливу визначеного строку (В. І. Цікало). Незважаючи на таке різноманіття позицій щодо розуміння позовна давність, жодна із концепцій повністю не розкриває сутності та правової природи позовна давність, акцентуючи свою увагу лише на окремих її аспектах.

Таким чином, поняття позовна давність та строк позовної давності не тотожні. Позовна давність – це юридичний склад, одним із елементів якого є строк позовної давності як юридичний факт. Для застосування позовної давності недостатньо лише спливу одного строку, оскільки необхідні інші життєві обставини, передбачені законом.

З урахуванням цього, можна виділити такі ознаки позовна давність:

1) позовна давність позначає сплив строку; 2) правоприпиняючий характер позовна давність: погашає право на позов в матеріальному розумінні, тобто погашає право на задоволення позову; 3) позовна давність є юридичним складом; 4) можлива лише у випадках порушення цивільних суб'єктивних прав особи; 5) встановлюється до вимог, які мають матеріальний характер та деяких нематеріальних благ, передбачених законом; 6) застосовується лише за ініціативою відповідача.

Список використаних джерел

1. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Феміна, 1996. 696 с.
2. Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року: міжнародний договір від 01.04.1994 № 995_002 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002.
3. Бекашев К. А., Ходаков А. Г. Международное частное право. Сборник документов. Москва: Издательство БЕК, 1997. 973 с.
4. Dainow J. The Civil Law and the Common Law : Some Points of Comparison. American Journal of Comparative Law. 1966. №15. P. 419-435.
5. McGee A. Limitation Periods. London : Sweet and Maxwell. 2002. P.002-041.